

Halkların Özgürlük Mücadelesine İlişkin Anarşist Bir Değerlendirme

Hüseyin Civan

Kasım 2016

İçindekiler

Giriş	3
Birinci Enternasyonal'de İlk Tartışmalar	4
Bir Dönüm Noktası: Bakunin	5
Markisizmin Ulusal Sorundan Anladığı	8
Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı	9
Rojava'yı Anlamak	11
Kaynakça	13

Giriş

Milliyetçilik kavramı, her sosyolojik kavramda olduğu gibi aynı tanımı barındırmaz ve ele alındığı çerçeveye göre değişir. Bazen dil birliği, bazen toprak birliği, bazen kültürel birliktelik, bazen de psikolojik birlik gibi öğeleri içinde barındıran bir millet/ulus tanımı yapıldıktan sonra kavram tanımlanmaya çalışılır. Ancak aşikâr olan şey, siyasal bir sistem olarak milliyetçiliğin doğrudan iktidarla/devlet iktidarıyla olan ilişkisidir.¹

Birbirinden farklı birçok milliyetçilik kuramı olsa da modern devlet milliyetçiliği, kendine özgü bazı ortak hususlar içerir. Farklı birçok kuram, modern devlet milliyetçiliğinin özünde kurumsallaşma hamlelerini görür. Siyasal, sosyal ve ekonomik her yapı kontrol altına alınmıştır. Devletin yapılandırılma sürecinde yaşanan soykırım ve asimilasyon politikalarının temel nedeni, toplumu aynılaştırma düşüncesidir. Devlet, kendi milletinden olan insanların tanımını yapar ve her vatandaş bu tanıma uyar.

Milliyetçiliğin doğrudan iktidarla olan ilişkisi, devletin kontrolünü elinde tutmasıyla ilgilidir. Kendi içindeki ve dışındaki farklılıklar, sürekli bir düşman paranoyası/zenofobi içerisinde eritmeye ya da yok edilmeye çalışılır.

Varoluşsal olarak bu kadar olumsuz bir içeriğe sahip olan bu kavram, toplumsal mücadeleci bir perspektiften meşrulaştırılabilir mi? Marksizmin “iyi” olarak anlamlandırdığı ezilen ulus milliyetçiliğini eleştirel bir perspektifte yeniden ele almak; içinde bulunduğumuz zaman diliminde, halkların özgürlük mücadelelerini doğru anlamak ve doğru anlamlandırmak, tarihsel süreç boyunca yaşanan özgürlük mücadelelerine hakkını vermek ve toplumsal devrimin ekonomizm gibi indirgemelerden uzak bir şekilde tahlilini yapabilmek adına bir ihtiyaçtır. Bunu yapabilmek için, modern toplumsal mücadelelerin bir kaynağı olan Birinci Enternasyonal’e ve Enternasyonal içerisinde yaşanan tartışmalara bakmak önemlidir.

¹ Umur Özkırmalı, Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, s. 144

Birinci Enternasyonal'de İlk Tartışmalar

Uluslararası İşçi Birliği (IWA), toplumsal farklı düşünce gruplarının ve işçi sendikalarının oluşturduğu uluslararası bir örgüttü. 1848 devrimlerini izleyen bir süreçte gelişen IWA'nın düşünsel temelleri, 1863'te Londra'da atıldı. İngiltere'den ve Fransa'dan işçilerin, farklı coğrafyalar arasında daha sıkı bir ilişki kurmak gerekliliğiyle ilgili konuşmalarına neden olan şey, Polonya'daki Ocak Ayaklanması'ydı. 1864'te bu meselenin konuşulması için Londra'da bir buluşma gerçekleşti. Buluşmaya, daha sonra Enternasyonal'i de oluşturacak radikaller, Owencılar, Proudhoncular, Blankistler, İrlanda'da ve Polonya'da halk mücadelesi verenler, İtalya'dan Cumhuriyetçiler ve Almanya'dan aralarında Marks'ın da olduğu sosyalistler katılmıştı. Yani sanıldığı gibi aksine, Birinci Enternasyonal sadece "sosyalistlerden" oluşmuyordu. Şunu hatırlatmak önemlidir; Polonya'daki Ocak Ayaklanması bir işçi ayaklanması değil, Çarlık Rusyası'na karşı örgütlenmiş bir halk ayaklanmasıdır. Polonya'daki halk özgürlük mücadelesi, farklı zamanlarda Enternasyonal içinde ve sonrasında da çok konuşulan hususlardan biri haline gelecek ve Enternasyonal bünyesindeki farklı grupları bu meseleye ilişkin tahliller yapmaya itecektir.

1866 Cenevre, 1867 Lozan, 1868 Brüksel, 1869 Basel, 1872 Lahey kongrelerini düzenleyen IWA'ya, Bakunin ve grubu 1868'de dahil olur. Bu tarihten sonra, farklı birçok konuda olduğu gibi özgürlük mücadelesi veren halklar başlığında da bir dizi verimli tartışma yaşanacaktır. Bakunin'in kolektivist grubunda yer alan James Guillaume'un yayınladığı Enternasyonal Tarihi, o dönemdeki ve 20. yüzyılın başlarındaki toplumsal mücadele ve sendikal hareketin kökeni üzerine yazılan önemli kaynaklardan biridir. Siyasal parlamentarizm, kapitalizme karşı doğrudan ekonomik mücadele, seçme ve seçilme hakkı, merkezîyetçilik, federalizm gibi birçok başlık dışında Guillaume'in ve yoldaşı Bakunin'in 1872'de Lahey Kongresi'nde IWA'dan ayrılmalarına neden olan bir diğer başlık, tabii ki halk özgürlük mücadeleleriydi.

Bir Dönüm Noktası: Bakunin

Bakunin ve Marks arasındaki ideolojik tartışma aslında Birinci Enternasyonal'den öncesine dayanıyordu. Bakunin 1848'de *Slavlara Çağrı*'yı yayınladığında, devrimci Slavların diğer halkların devrimcileriyle birleşerek dönemin üç önemli otokrasisi olan Rus, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarını yıkmalarını öneriyordu. Bunu, halkların kurtuluşu ve özgür federasyonlar izleyecekti.

*“Bir yanda toplumsal sorun; diğer yanda, içerde ve dışarda kurtuluş anlamına gelmek üzere, tüm halkların bağımsızlığı, halkların özgürleşmesi sorunu. Bu sorunları her şeyin üstüne çıkararak kesin çözümünü gerektiren şey halkların hayran olunması içgüdüleri idi... Zulüm gören tek bir halk bile kaldığı sürece demokrasinin eksiksiz ve nihai zaferi hiçbir yerde mümkün olamaz.”*¹

Halk hareketlerinin devrimci bir niteliğe sahip olmadığını ve ancak işçi mücadeleleriyle ilişkilendirildiği ölçüde yararlı olacağını düşünen Marks ve grubunun düşünceleri de Enternasyonal'den önceye dayanıyordu. Slavlara Çağrı'nın yayınlanmasından bir yıl sonra Marks *Neue Rheinische Zeitung*'da Bakunin'i şöyle eleştirecekti: *“Polonyalılar ve belki de Osmanlı Slavları dışındaki tüm Slavlar geleceksizdir. Çünkü bağımsızlık için elzem olan tarihsel, coğrafik, politik ve endüstriyel koşullardan yoksundurlar.”*²

Avrupa'da özellikle, imparatorluklardaki ezilen halkların özgürlük mücadelesi yükseldiği süreçlerde, Enternasyonal içerisindeki tartışmalar gittikçe ateşleniyordu. Bakunin 1871'de *“Marks Slavların Alman egemenliğinden kurtulmasını ne o zaman kabul ediyordu ne de şimdi kabul ediyor. Almanların misyonunun şu veya bu şekilde Slavları uygarlaştırmak-buna Almanlaştırmak diyelim- olduğunu düşünüyordu ve hala öyle düşünüyor”*³ diyerek Marks'ı eleştiriyordu. Bu eleştirilerinin dayanağı olacak bir dizi yazı o süreçte hem Marks hem de Engels tarafından kaleme alınmıştı: *“Hiçbir tarihsel geçmişi olmayan bu ‘ulus’, bağımsızlığını yeniden inşa etmeye çalışıyor. İnatçı Çekler ve Slovaklar, onlara ticareti, endüstriyi, tarım bilimini öğretip onları eğiterek uygarlaştırma külfetine giren Almanlara müteşekkir olmalıdır.”*⁴

Birinci Enternasyonal'in kuruluş sürecinde, farklı coğrafyalarda toplumsal mücadele veren ezilenleri bir araya getirmeyi ilke edinmiş Enternasyonal'in giderek Almanya grubunun denetiminde merkezi bir konum alması ve farklı coğrafyalardaki mücadelelerin buradan yönlendirilmeye çalışılması, 1872'de Lahey Kongresi'nden anarşistlerin ayrılmasına yol açtı. Bakunin bu ayrılıktan bir ay sonra şöyle yazıyordu: *“Marks, politik iktidarın fethedilmesine yönelik programını desteklemek üzere, onun tüm öğretisinin mantıksal bir sonucundan başka bir şey olmayan özel bir teori geliştirmiştir. Herhangi bir ülkedeki politik koşulların her zaman, o ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların ürünü ve gerçek bir ifadesi olduğunu ileri sürmektedir; yani bir ülkedeki politik koşulları değiştirebilmek için, o ülkedeki ekonomik koşulların dönüşmesi gerekmektedir. Marks'a göre tarihsel evrimin tüm sırrı burada gizlidir. Ekonomik koşullar üzerinde sürekli bir etkisi olan ve varlığı hiçbir zaman kesintiye uğramayan politik ve hukuki gericilik ile dinsel kurumlar gibi diğer tarihsel faktörleri hiç hesaba katmamaktadır. Marks şöyle diyor: Yoksulluk politik köleliği, devleti yaratır. Ancak bu açıklamanın tersine müsaade etmiyor. Politik kölelik, yani devlet de temel varlık koşulu olarak yoksulluğu yaratıp sürdürür; bu yüzden yoksulluğu ortadan kaldırmak için devletin ortadan kaldırılması gerekmektedir.”*⁵

La Liberte gazetesine gönderdiği mektuptan alınan bu bölüm, devlet ve Marksist düşünce arasındaki vazgeçilmez bağı görmek açısından önemlidir. Bu kaçınılmaz bağ, Marks ve ardılları tarafından aynı

¹ Mihail Bakunin, “Slavlara Çağrı”, Sam Dolgoff (der.), Cemal Atilla (çev.), *Bakunin: Hayatı, Mücadelesi, Düşünceleri*, İstanbul, Kaos Yayınları, 2009, s. 67-68

² James Guillaume, “Mihail Bakunin”, *Age.*, s. 18

³ *Age.*, s.19

⁴ *Age.*, s. 45

⁵ Mihail Bakunin, “La Liberte'ye Mektup”, *Age.*, s. 299

felsefik zemin üzerinden birçok kez dillendirilmişti. Bu Marksist mantığın, halk mücadeleleriyle ilişkisini Bakunin aynı yazısında şöyle tarifliyordu;

“Marks’ın çözümlenmeleri derin bir çelişkiyle sonuçlanmaktadır. Yalnızca ekonomik sorunları dikkate alan Marks, sadece gelişmiş ülkelerin, kapitalist üretimin en büyük gelişmeyi sağladığı ülkelerin, toplumsal devrime en yakın ülkeler oldukları hususunda ısrar etmektedir. Bu uygarlaşmış ülkeler tüm diğer ülkeleri dışlayıp devrime öncülük ederek devrimi gerçekleştirmeye muktedir olan yegâne ülkelerdir... Burjuva uygarlıktan bıkmış usanan ‘geri kalmış halklar’, Latin ve Slav halklar tarafından hayal edilen ve beklenen toplumsal devrim, Almanya’daki Marksistlerin hazırladığı program tarafından ileri sürülen devrimden çok daha geniş bir faaliyet alanına sahiptir. Buradaki asıl dert, sadece işçi sınıfının kurtuluşu değildir... Devrimin gerçekleşmesinin uzak bir geleceğe ertelenmesi değildir, tam tersine, sadece birkaç ülkede değil, gelişmiş ve gelişmemiş tüm ülkelerdeki tüm işçilerin gerçek ve eksiksiz kurtuluşu istenmektedir ve bu kurtuluşun ilk parolası özgürlüktür... Bu kurtuluşun ikinci parolası dayanışmadır. Tabii ki, herhangi bir hükümet tarafından dalavereler veya şiddet aracılığıyla tepeden emredilerek kitlelere dayatılan Marksçı dayanışma değil; ... Yapay otoriter bir örgütün ürünü olması şöyle dursun, ancak toplumsal yaşamın, ekonomik ve manevi yaşamın spontane ürünü olacaktır; ortak ihtiyaçların, özlemlerin ve eğilimlerin özgür federasyonunun yaratacağı bir sonuç olacaktır... Latin ve Slav halkları, mutlak özgürlük, tam dayanışma ve eksiksiz eşitlik istemektedirler... Marksistler bu özlemleri her zaman olduğu gibi aptalca bulacaklardır. Ancak Latin ve Slav halkları, bu yüce idealleri Marksçı sosyalizmin burjuva klişelerine asla değişmeyeceklerdir.”⁶

Aynı yıl Bakunin, Enternasyonal’i ve Karl Marks’ı değerlendirdiği bir başka yazısında *Ekonomik Determinizm ve Tarihsel Materyalizmin Eleştirisi* başlıklı bölümde, Marksizmin tarih, devlet ve ilerleme arasındaki ilişkiyi ne denli ele aldığını basit bir şekilde ortaya koyar. Bu basit analiz Marksizmin halkların özgürlük mücadelelerine nasıl baktığını anlamak açısından da önem taşır. “Engels ve Lasalle gibi Marksist sosyologlar bizim düşüncelerimize karşı çıkarken, insanların maruz kaldığı yoksulluğun, aşağılanmanın ve köleliğin nedeninin hiç de devlet olmadığını iddia ederler; onlara göre halkın sefil koşulları ve devletin despotik iktidarı, tam tersine, çok daha genel bir nedenden kaynaklanmaktadır. Kitlelerin sefaleti ile devlet iktidarının, toplumun ekonomik evrimindeki kaçınılmaz bir aşamadan kaynaklandığını bize önemle söylemektedirler; onlara göre tarihsel olarak bakıldığında bu aşama, onların ‘toplumsal devrim’ dedikleri şeye doğru atılan son derece ileri bir adımdır. Bu doktrinle içine düştükleri saplantının daha şimdiden ne kadar ileri gittiğini örneklerle açıklamaya çalışalım. 16. yüzyılda Almanya’da meydana gelen köylü ayaklanmalarının yenilgiye uğraması kaçınılmaz olarak, merkezi ve despotik devletin zaferine yol açtı. Bu zafer Alman halkının yaşadığı yüzlerce yıllık köleliğin başlangıcı oldu. Bu felaket geleceğin toplumsal devrimi adına Lasalle tarafından bir zafer olarak selamlandı. Niçin? Çünkü diyor Marksistler, köylüler gericiliğin doğal temsilcileridir. Oysa 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan modern, askeri, bürokratik devlet yavaş ama hep ilerici bir tarzda toprağa dayalı eski feodal ekonominin, emeğin sermaye tarafından sömürüldüğü endüstriyel üretim çağına ulaşmasına öncülük etmiştir. Devlet bu yüzden yaklaşmakta olan toplumsal devrimin önkoşulu olmuştur. Böyle bir mantıktan hareket eden Bay Engels’in, dostumuz Carlo Caffero’ya yazdığı bir mektupta, Bismarc’ın ve İtalya Kralı Victor Emmmanuel’in devrime fazlasıyla yardım ettikleri çünkü her ikisinin de ülkelerinde politik bir merkezileşme yarattıkları biçiminde bir düşünmeden niçin bahsettiği şimdi daha iyi anlaşılıyor.”⁷

Bakunin’in Marksist determinizme getirmiş olduğu eleştiri, sadece halk özgürlük mücadelelerini ele alırken yararlanılacak bir zeminden çok daha fazlası. Toplumsal yaşamın, fiziksel bilimlerin sabit yasalarına göre düzenlenmesine karşı çıkan Bakunin, seçme yeteneğine ve hareketlerini koşulların gerektirdiği biçimde değiştirme becerisine sahip olan canlı varlıkların davranışlarına, bilimsel yasaların uygulanamaz olduğunu vurguluyordu. Böylece “tarihsiz halkların” makûs kaderine boyun eğeceğini değil; kendi içgüdülerine ve ihtiyaçlarına dayanarak toplumsal örgütlenmeyi gerçekleştireceklerini dile getiriyordu.

⁶ Age., s. 301-302

⁷ Mihail Bakunin, “Enternasyonal ve Karl Marx”, Age., s. 330

Bakunin'in Enternasyonal'den önce ve sonra halk özgürlük mücadelelerine ilişkin vermiş olduğu bütün bu tartışmalar ve yazdıkları, özellikle onun da bahsettiği üç imparatorluk içerisinde ezilen konumda bulunan halklar tarafından ilgiyle karşılandı. "Kendini baskı altında hisseden halkların kurtuluşunu, halkların devrimci dayanışmasında ve devrim"de gören Bakunin'in ilgili metinleri özellikle Balkanlar'da farklı dillere çevrildi. Balkan halklarının imparatorlukların katliamlarına ve sömürü aygıtlarına karşı kendi koşullarında geliştirdiği mücadele yöntemlerini değerlendirirken yine aynı dönemde etkileşimde olduğu diğer coğrafyalardaki hareketlilikleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Bakunin'in halkların özgürlük mücadelelerine ilişkin fikirleri ve *Slavlara Çağrı* metninin Bulgarcaya çevrilmesi, imparatorluklar içinde yoğun bir hareketlenmeye yol açmıştır. Bu hareketlenmenin en büyük yansımaları Makedonya, Bulgaristan, Sırbistan ve Trakya'da özgürlük mücadelesi vermek için kurulan halk örgütlenmeleridir. Balkanlar'daki bu özgürlük hareketleri sadece ortaya çıktıkları coğrafyada değil, Anadolu'dan Kafkasya'ya, halkların, devlet zulmüne karşı örgütlenerek mücadelesine yol açmıştır. Bitmeyen halkların bitmeyen özgürlük mücadelesi, temel dayanak noktası "halkların özgürlük mücadelesi" ve "eylemle propaganda" olan, anarşizmin doğrudan etkisiyle, kendi coğrafyasında ve kendi özgül koşullarında tüm yaratıcılığıyla kendi geleneğini de bünyesinde barındırarak örgütlü, devrimci ve iktidarın bütün yeni biçimlerine karşı kalıcı faaliyetlerde ve söylemlerde bulunarak anarşizmin en önemli özelliğini yansıtmıştır.

Markisizmin Ulusal Sorundan Anladığı

Ulus ve ulusal sorun noktasında Marks'ın bir tanım yapmakta, bir teori geliştirmekte ve bir strateji çizmekte sıkıntı yaşadığı, birçok Marksist tarafından farklı mecalarda dile getirilmiştir. Ancak bu özeleştirme niteliğinde eksik kalan kısımların var olduğunu dile getirmek, Bakunin ve Marks arasında yaşanan tartışmaları ve bu tartışmalar esnasında ortaya konulan bir dizi veriyi dikkate almamaktır. Marks ve Marksistler “proletarya hareketinin enternasyonalist niteliği”nden bahsederken, “burjuvazinin gelişmesi, serbest ticaret, küresel pazar” gibi kapitalizmle ilintili birçok gelişmenin ulusal düşmanlıkları yok edeceğinin vurgusunu yaparlar. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Polonya’da ve İrlanda’da halk özgürlük mücadelesi verenlerin Enternasyonal içerisindeki varlığı önemlidir. Halk özgürlük mücadelelerine sempati ile yaklaşmayan bu kesimlerin, Polonya ve İrlanda meselelerindeki tutumu ise tam bir çelişkidir. Polonya’nın özgürlük mücadelesi Çarlık Rusyası’nı, İrlanda’nın özgürlük mücadelesi de İngiltere’yi güçsüz bir konumda bırakma potansiyeline sahip olduğundan dolayı, tamamen pragmatik nedenlerle desteklenir. Marks’ın 1848 *Devrimleri* kitabının içinde Engels’in kaleme aldığı *Macar Direnişi* bölümü, Marksist tarih anlayışı, ulus, halk mücadeleleri arasındaki ilişkiyi etraflıca anlamak açısından önemlidir: “Hegel’in dediği gibi, bu ulus kalıntıları tarihin akışı tarafından insafsızca ezilmişlerdir; bu ulusal safra yalnız varlığıyla bile büyük bir tarihi devrim karşısında bir tehlike olduğu için, her zaman karşı devrimin temsilcisi olacak, büsbütün yok oluncaya ya da ulusal özelliklerini yitirinceye kadar öyle kalacaklardır.”¹ Engels’in tarihsiz ve yok olmaya mahkûm bu halkları, Bulgarlar, Sırp, Bretonlar, İskoçlar ve Basklardır.

Engels halklar arasına bu hiyerarşiyi kurmakla meşgulken; Bakunin onun tarihsiz olarak nitelediği halkların deneyimini, tüm halklara örnek mücadele olarak gösteriyordu.

Marks ve Engels’in ulusal soruna ilişkin geliştirdikleri bu geleneği, Rosa Luxemburg’dan Pannekoek’e, Troçki’den Strasser’e kadar birçok Marksist, proletarya enternasyonalizmi ilkesi adı altında benimsedi.

1893’te Rosa, Polonya halkının Çarlık Rusyası’na karşı verdiği özgürlük mücadelesine ilişkin şöyle diyordu: “Polonya’nın kurtuluşu, Çekoslovakya’nın, İrlanda’nın ve Alsas-Loren’in kurtuluşu kadar ütopiktir. Ekonomik geleceği Rusya ekonomisine bağlı Polonya, bağımsız olmamalıdır.”² Marks ve Engels’in ortaya koydukları tarihsel perspektif, onların devamcıları tarafından aynı şekilde ekonomi ve ekonominin ortaya çıkardığı sonuçlar ile ilişkilendirilmiş; tüm toplumsal çelişkiler, bu bakış açısıyla eritilmeye çalışılmıştır. İktidar ve iktidar ilişkileri de... Bu yaklaşım tarzının sıkıntısı, ezilenlerin kendilerini ortaya koyma koşullarını da, gelişmelerini de, iktidar sahibi olanların gelişimiyle ilişkilendirmektir. Bu nedenle birçok işgal ve savaş, “ilerici” olarak görülmekteydi.

¹ Freidrich Engels’ten aktaran Michael Löwy, *Marksistler ve Ulusal Sorun*, çev. Bülent Aksoy, Birikim Dergisi, Sayı 23, Mart 1991, s. 67

² *Age.*, s. 69

Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Lenin halk mücadelelerine ilişkin geliştirdiği farklı perspektifle, her ne kadar Marks ve Engels geleneğinden ayrı gözükmüyor olsa da; onun, halkların özgürlük mücadelesini ele alış biçimi, Marksist geleneğin ulusal sorunu ele alış noktasında aynı yerden yola çıktıklarının bir başka örneğidir. Özellikle Polonya meselesine ilişkin Marksistler arasında yaşanan tartışmalar, bu başlangıç noktasının ne olduğunu ortaya koyacaktır. Bu tartışmalarda bir başı çeken Rosa Luxemburg'un Polonya'nın Çarlık Rusyası'na bağlı kalmasını; diğer başta Lenin'in Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasını savunan görüşleri aslında aynı noktadan yola çıkar; Polonya'da gelişmesi beklenen proletarya. Yani bir yanda Çarlık Rusyası'na bağlı bir ekonominin yaratacağı kapitalist gelişim sonrasında gelişeceği düşünülen bir işçi sınıfı, öte yanda Çarlık Rusyası'ndan ayrılıp kendi kapitalist evrimini tamamladıktan sonra gelişmesi beklenen işçi sınıfı... Yukarıda da vurguladığımız üzere bu tam anlamıyla farklı toplumsal çelişkileri sadece ve sadece ekonomik bir temelle ele almaktan başka bir şey değildir. Burada söz konusu olan, bir coğrafyada yaşayan halkın özgür olup olmamasından ziyade, bu özgürlüğün, kapitalist ilerlemenin neresine düştüğüdür. Aslında bu tartışma daha önce bahsettiğimiz, Marks ve Engels'in halkların özgürlük mücadelelerine nasıl baktıklarıyla doğrudan ilintilidir.

Birinci Enternasyonal'den bu tartışmaya kadar, Polonya ve İrlanda halklarının mücadelesi her ne kadar Marksizmin bir konusu olsa da, "tarihsiz" diye nitelenen halkların verdikleri mücadeleyle farkları açıklanmamıştır.

Eleştirilmesi gereken başka husus da Marksizmin ulusal sorun etrafında dönen tartışmaların mekânsal düzleminin hep Avrupa kıtası olmasıdır. Kapitalist gelişimin odağında bulunan Avrupa'nın dışında toplumsal bir gelişim ya da toplumsal özgürlük öngörülmez. 1917 öncesinde Rusya'da başlayan devrim süreci, Avrupa merkezci bu bakış açısını bir nebze de olsa kırabilmişti. Avrupa dışındaki dünyada sömürgecilik ve buna karşı verilen özgürlük mücadeleleri Marksist bir perspektifle ele alınmaya başlanmıştı. Marksist felsefe ve hareket adına önemli olan bu gelişme, ancak 1917 sonrasındaki halk özgürlük mücadelelerini kayda değer görmeye başladı. Ancak başka coğrafyaları siyasi ya da ekonomik nedenlerle sömürmek 1917'den sonra ortaya çıkan bir olgu değildi. Bakunin'in ısrarlı bir şekilde vurguladığı üç imparatorluk sorunsalı, sadece Avrupa ile ilişkili bir sorunsal değildi. Dahası sömürülen coğrafyalarda halklar, özgürlük mücadelelerine zaten girişmişlerdi.

1868'de Küba'da, 1910'da Meksika'da, 1909'da Nikaragua'da, 1870'lerde Bosna'da, 1900'lerin başında Balkanlar'da ve 1920'lerde Kore'de, yani dünyanın farklı coğrafyalarında, halklar özgürlük mücadelesi verirken; ortada ne Lenin'in "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" tezi ne de Wilson İlkeleri vardı. Marksizmin Kıta Avrupasından çıkamadığı bir süreçte, anarşist düşünce ve hareket yukarıda sayılan coğrafyalarda özgürlük mücadelesi ile özdeş bir hale gelmiştir.

1917 ve 1920 arasındaki süreçte Bolşevik iktidar devleti yapılandırırken, Lenin'in UKKTH'si paralel bir şekilde, kurtuluşu devlet oluşturmayla ilişkilendirmiştir. Yani ulusal sorun Marksist literatürün kökenlerine geri dönmüş, modern kapitalizmin gelişiminde önemli bir etkisi olan modern devletle ortak olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu şaşkıncı değildir. Avrupa merkezci bir bakış açısı, model olarak tabii ki Avrupai tarzda bir devlet modelini inşa etmek isteyecektir.

Yazımızın en başında belirttiğimiz gibi, devlet ve milliyetçilik arasında doğrudan bir ilişki vardır ve devlet bünyesindeki farklılıkları yok etme ve aynılaştırma eğilimi içerisindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, ezilen ulus milliyetçiliği diye kavramlaştırılan olgu da devleti nihai hedef aldığı için, devletli yapıların tekçi ulus projesinden kaçınmaz.

Lenin sonrasındaki süreçte ulus anlayışı, Yunan mitolojisinde konuklarının boylarını kendi yatağına uydurmak için kesip kısaltan ya da çekip uzatan devin yani Prokrust'un yatağına benzetilmiştir. Mil-

liyetçilik, emperyalizm ile mücadele bağlamında meşrulaştırılırken Sovyetler içindeki halkların siyasal pozisyonuna ilişkin durum her geçen gün merkezîyetçi politikalarla bağlı kılınmaya çalışılmıştır. Stalin'in "tek ülkede sosyalizm" ve İkinci Dünya Savaşı döneminde milliyetçiliğe varan Rus vatanseverliği vurgulu düşünceleri, kimliğin homojenliği ve yeniden yapılanmasını sağlamak amacıyla bir devlet stratejisi olarak kullanılmıştır.

Rojava'yı Anlamak

Halkların verdiği özgürlük mücadelelerini anlamlandıracağımız perspektif şüphesiz ki önemlidir. Bunun önemini, 2012 Temmuz'undan bu yana Rojava'da deneyimlenmekte olan süreçte bir kez daha kavırıyoruz. Rojava'yı anlamak ve anlamlandırmak, toplumsal devrim ve halkların özgürlük mücadelesindeki dolaysız ilişkiyi görmek açısından yakın tarihteki en somut deneyimdir.

Rojava'daki özgürlük mücadelesinin özgün politik karakteri, özellikle toplumsal muhalefet içerisinde bir dizi anlaşılmaçılığa yol açmıştır. Bu anlaşılmaçılığın temel sebebi, Rojava Devrimi'nin klasik Marksist şablonlara hiçbir şekilde uymayan karakteridir. Bu noktada yapılması gereken şey, Rojava Devrimi'nin özgün karakterini bu şablonlara sıkıştırarak değil, tam tersine Rojava Devrimi benzeri deneyimlerle bu şablonları kırmaktır.

Rojava'da yaşam özyönetim temelinde yeniden inşa edilirken; özgürlük mücadelesi Kürt, Arap, Ermeni, Asuri, Türkmen, Ezidi, Keldani, Çeçen, Sünni, Alevi, Hristiyan halklar tarafından verilirken; devletsiz yaşam alanları, halkların iradesiyle yaratılıyor; hem de bütün bunlar devletlerin savaş alanına dönüşmüş, şirketlerin rekabetinin acımasızlaştığı bir coğrafyada, Ortadoğu'da gerçekleşiyor; Rojava Devrimi ve halkın özgürlük mücadelesi, hiçbir şekilde, Marksist tezlerle tanımlanamaz.¹

Bugün, Marksizmin buna benzer birçok açmazını bu şekilde ortaya koymak entelektüel bir politik çaba değildir. İçerisinde bulunduğumuz tarihsel süreçte, toplumsal mücadeleleri doğru anlamamız için bir gerekliliktir. Marksizmin şablonlarına sıkıştırılmaya çalışılan her toplumsal mücadele gibi Rojava Devrimi de bundan nasibini almakta ve Marksistler tarafından kimi zaman eleştirilmekte kimi zaman da altı boşaltılmaktadır.

Katliam, asimilasyon ve inkarla yok edilmeye çalışılan farklı halkların buna karşı mücadelelerini, itirazlarını milliyetçilikle itham edilmesi, ezen ulus milliyetçiliğinin meşrulaştırılmasına yol açar. Milliyetçiliğe karşı başka bir milliyetçilik seçenek olamaz. Çünkü özgürlük iktidara başka bir açıdan benzemekten geçmez.

Kürdistan'daki Özgürlük Hareketi'ni milliyetçi bir hareket gibi tanımlamaya çalışmak hatalıdır. Bu tanımlamalar özünde devletçi zihniyeti ve uzantılarını barındırır. Sınıf perspektifini sığ bir şekilde algılayıp, toplumsal mücadeleleri salt ekonomik mücadelelerle anlamlandırmaya çalışmak, ezilenlerin verdiği mücadeleler arasında hiyerarşi koymaktır. Ezilenleri sadece işçilere indirgeyip geri kalan iktidar ilişkilerini yok sayan anlayış, toplumsal mücadele tarihiyle çelişmektedir. Bugün, Marksizmin toplumsal mücadeleleri ele alırken içinde bulunduğu yanlıgı, ne reel sosyalizm deneyimleriyle ilgilidir ne de güncel toplumsal sorunları analiz edememekle ilgilidir. Marksizmin içinde olduğu yanlıgı, Marksist kuramın varoluşsal yanlıgıdır. Ezilenlerin varoluş mücadelesinin içinde yer almayı duygusal olarak anlayan, teorik olarak uygun düşmediği için devletsiz bir topluma giden bir deneyimi acımasızca eleştirmeyi görev edinen bakış açısının, dolaylı ya da doğrudan, nereye denk düştüğü aşıkârdır.

Toplumsal mücadelecilik anlayış, tarihin her döneminde iktidara karşı mücadele edilenlerce oluşturulmuştur. Toplumsal mücadele denildiğinde tekçi bir bakış açısıyla bütün düşünceyi Marksist düşünceye, bütün toplumsal hareketi de Marksist harekete eklemeye çalışılan bakış açısı, her zaman bu yanlıgının içerisinde olacaktır. İktidarın ve iktidar kurumlarının elde edilmesi için buna mecburdurlar. Buna karşı ezilenlerin tarihi içerisinde bu tekçi düşüncenin ütopyik ve gerçekçi olmayan olarak yaftaladığı farklı toplumsal hareketler ve toplumsalcı düşünceler mevcuttur. Toplumsal devrim mücadelesi verenlerin "kendi olma/xwebûn" mücadelelerini yaratırken, diğer toplumsal devrim deneyimlerinden yararlanmaları son derece doğaldır.

¹ Hüseyin Civan, *Devrimci Anarşistlerden Rojava Devrimi ve Kobane Direnişi*, Meydan Gazetesi, Sayı 23, Aralık 2014

Ezilenlerin toplumsal mücadele tarihleri içerisinde bir örnek olarak verdiğimiz Birinci Enternasyonal, mücadeleye ilişkin düşünce ve hareketliliğin zenginliğini göstermek açısından ufak bir uğraktır. Toplumsal devrim ve halkların özgürlük mücadeleleri tarihi bundan çok daha fazlasını içerisinde barındırır. Kürt halkı bugün xwebûn için verdiği mücadeleyle sadece toplumsal mücadele geleneğini sürdürmüyor, aynı zamanda özgür bir yaşamı şimdi, şu anda inşa ediyor.

Kaynakça

- Anarşizmin Tarihi, Anarşizmin Örgütlü Tarihidir*, Meydan Gazetesi, Sayı 13, Ekim 2013
- Bakunin, Mihail. *Bakunin: Hayatı, Mücadelesi, Düşünceleri*, der. Sam Dolgoff, çev. Cemal Atila, İstanbul, Kaos Yayınları, 2009.
- Bakunin, Mihail. *Devlet ve Anarşi*, Çev. Murat Uyrukulak, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2006.
- Bakunin, Mihail. *Bakunin Kitabı: Seçme Yazılar 1869-1871*, der. Robert M. Cutler, çev. Devrim Evcı, Ankara, Dipnot Yayınları, 2014.
- Civan, Hüseyin. *Devrimci Anarşistlerden Rojava Devrimi ve Kobane Direnişi*, Meydan Gazetesi, Sayı 23, Aralık 2014
- Çelik, Halil. *İşçiler Ezilenlerin Sınıfında Toplumsal Devrimin Safındadır*, Meydan Gazetesi, Sayı 22, Ekim 2014
- Graham, Robert. *Anarşizm: Özgürlükçü Düşüncelerin Belgesel Bir Tarihi*, çev. Nil Erdoğan-Mustafa Erata, İstanbul, Versus Yayınları, 2007.
- Löwy, Michael. *Marksistler ve Ulusal Sorun*, çev. Bülent Aksoy, Birikim Dergisi, Sayı 23, Mart 1991
- Özkırmı, Umut. *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Ankara, Doğu-Batı Yayınları 2008.
- Worker's Solidarity Federation, *Anti-Imperialist Struggles*, <https://theanarchistlibrary.org/library/workers-solidarity-federation-anti-imperialist-struggles>, (Erişim: 5 Ekim 2016)
- Yaşamın Yeniden Yapılandırılması*, Meydan Gazetesi, Sayı 9, Nisan 2013

Anarşist Kütüphane

Hüseyin Civan
Halkların Özgürlük Mücadelesine İlişkin Anarşist Bir Değerlendirme
Kasım 2016

Demokratik Modernite, Sayı 18

tr.anarchistlibraries.net